

Eropaf... en dan?

De Rol van het Maatschappelijk Werk
in het Nieuwe Welzijn

Sjef de Vries

Inhoud

Voorwoord	7
1 Inleiding	13
2 Eigen kracht	17
3 Eropaf	29
4 Burgerkracht	43
5 De psychosociale hulpverlening	61
6 Afsluiting	85
Literatuur	91
Bijlage 1 Stapeling van bezuinigingen	97
Bijlage 2 Het AMW; de cijfers	99
Bijlage 3 Werkvormen voor maatschappelijk werk	103
Bijlage 4 De Wmo; een korte schets	105
Bijlage 5 De acht bakens van Welzijn Nieuwe Stijl	107
Over de auteur	109

Eropaf...en dan? De rol van het maatschappelijk werk in het nieuwe welzijn.

Sjef de Vries

ISBN 978 90 8850 310 8

© 2012 B.V. Uitgeverij SWP Amsterdam

1

Inleiding

De ontwikkelingen in het welzijnswerk en de maatschappelijke dienstverlening gaan razendsnel. De Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo, zie bijlage 4) is nog niet goed geïmplementeerd of welzijn moest in een Nieuwe Stijl gaan werken. En ook Welzijn Nieuwe Stijl (zie bijlage 5) blijkt alweer achterhaald volgens het rapport *Burgerkracht* van de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (RMO) (De Boer & Van der Lans, 2010). Hiermee verbonden speelt de EROPAF-beweging (Räkers et al., 2006) een grote rol. Ondanks de verschillen in deze ontwikkelingen vat ik ze, voor het gemak, hier samen onder de noemer het 'Nieuwe Welzijn'.

De psychosociale hulpverlening en zijn methodiek heeft al meer dan vijftientig jaar mijn interesse. Daarom was ik benieuwd wat de nieuwe ontwikkelingen in het welzijn daarover te zeggen hebben. Het bleek niet eenvoudig een helder overzicht te krijgen. Het Nieuwe Welzijn gaat ervan uit dat mensen in eerste instantie voor hun eigen welzijn en dat van hun naasten moeten zorgen (eigen kracht). Mochten zij daar niet (helemaal) in slagen, dan dienen zij eerst een beroep te doen op hun directe omgeving en op vrijwilligers en mantelzorgers (burgerkracht). Pas daarna zijn collectieve voorzieningen en in laatste instantie professionele hulp aan de orde. Ook die zijn zo veel mogelijk gericht op het herstellen van eigen kracht en het inschakelen van burgerkracht. Veel van de nieuwe ontwikkelingen kan ik van harte onderschrijven. De nadruk op eigen kracht, de proactieve eropaf houding, het verbinden van individuele problemen met oplossingen in de sociale context, het slechten van institutionele muren in de hulp aan multiprobleemgezinnen, het vergroten van de handelingsruimte van de professional en het verminderen van de bureaucratie zijn meer dan welkome ontwikkelingen. Ontwikkelingen die tegemoetkomen aan de ideeën en wensen die al lang leven onder veel werkers. Tot mijn verbazing en verontrusting spelen echter zowel het (algemeen) maatschappelijk werk als de psychosociale hulpverlening nauwelijks een rol in de discussie. Als zij al genoemd worden, blijkt dat eerder in negatieve zin. Dat strookt niet met de hoge waardering die de cliënten ervoor hebben en de maatschappelijk relevante baten ervan. Daar ik overtuigd ben van de waarde van deze vorm van hulpverlening die zo goed is toegesneden op en effectief is voor de lagere sociale klassen (De Vries, 1990; 2010) heb ik in dit boekje willen onderzoeken op welke grond de psychosociale

hulpverlening ontbreekt in het denken over het Nieuwe Welzijn en wat daarvoor in de plaats lijkt te moeten komen. Bovendien heb ik me afgevraagd welke plaats de psychosociale hulpverlening in het Nieuwe Welzijn wel zou kunnen innemen. Ik concentreer me daarbij voornamelijk op de psychosociale hulpverlening van het algemeen maatschappelijk werk (AMW). Niet omdat de andere gebieden waar maatschappelijk werkers psychosociaal hulpverleners niet relevant zouden zijn, maar omdat ik de AMW-hulpverlening het beste ken. Ik ken de andere werkgebieden echter goed genoeg om te weten dat wat ik over de psychosociale hulpverlening beweert mutatis mutandis ook daarvoor geldt.

Een grotere zorg die ik al lezend kreeg, was wat deze ontwikkelingen zullen gaan betekenen voor de mensen die nu door het maatschappelijk werk geholpen worden. In het RMO-rapport *Burgerkracht* wordt een onderscheid gemaakt tussen de kwetsbare burgers en de weerbare. Het is volstrekt onduidelijk wat dat onderscheid inhoudt. Voor de kwetsbaren moet de overheid gaan zorgen, de weerbaren moeten door eigen kracht en hulp uit de context voor hun welzijn zorgen. Al lezend kreeg ik de indruk dat er grote gaten zullen gaan vallen in de hulpverlening aan wat nu de doelgroepen van het maatschappelijk werk zijn, de lagere sociaaleconomische klassen. Ik ken die doelgroep goed genoeg om te weten dat zij over veel eigen kracht en sociale steun beschikken. Maar ook goed genoeg om te weten dat die hulpbronnen soms beperkt zijn of ontbreken en door maatschappelijke en persoonlijke problemen uitgeput kunnen raken. Professionele hulp, als een vorm van tijdelijke sociale steun heeft velen van hen geholpen weer vat te krijgen op hun zelfregie.

De hogere sociale klassen vinden altijd wel wegen om hulp te krijgen, dat geldt niet voor de lagere sociale klassen. Niet alleen zijn hun psychische, materiële, persoonlijke, relationele, maatschappelijke, arbeids- en gezondheidsproblemen groter, maar ook hun toegang tot allerlei hulpbronnen kleiner. Daarom zal ik in dit boekje onderzoeken wat er in het Nieuwe Welzijn met de hulp aan hen gaat gebeuren en zou moeten gebeuren.

In 1990 schreef ik een uitgebreid artikel getiteld *Psychosociale hulpverlening als taak van het maatschappelijk werk* (De Vries, 1990). Het was boeiend om na meer dan twintig jaar hetzelfde thema te beschrijven en stil te staan bij de vele veranderingen die er hebben plaatsgevonden in het denken over het maatschappelijk werk. Maar ook om te ontdekken wat onveranderd is gebleven omdat het wezenlijk is gebleken voor de hulp aan de doelgroep.

Opzet

Veel van de discussie over het Nieuwe Welzijn gaat over de inrichting en organisatie van het verkokerde welzijnsbestel en hoe dat te financieren. Daar gaat dit boekje niet over. Ik volg de discussie met een meer praktisch, pragmatisch oog; wat betekenen de nieuwe ontwikkelingen voor de doelgroepen van het maatschappelijk werk en wat voor het dagelijkse werk van maatschappelijk werkers.

Ik zal de discussie op een aantal punten nuanceren. Het zijn centrale punten in het Nieuwe Welzijn die de positie van de psychosociale hulpverlening zullen gaan

bepalen. Omdat de discussie volloopt met steeds scherpere meningen en stellingnamen ben ik houvast gaan zoeken in recente onderzoeken en evaluatierapporten in de hoop zo een meer realistische kijk op de voorgestelde oplossingen te krijgen.

In hoofdstuk 2 staat het principe Eigen Kracht centraal. Onderzocht wordt wat het draagvlak daarvoor onder de burgers is. De rol van eigen kracht in de hulpverlening wordt besproken. Verder wordt stilgestaan bij twee mogelijk tegenstrijdige principes van Welzijn Nieuwe Stijl (WNS); dat van eigen kracht en dat van de vraag achter de vraag.

In hoofdstuk 3 staat het principe Eropaf centraal. Aan de hand van onderzoeksrapporten wordt gekeken of deze vorm van wijkgericht outreachend werken de hooggespannen verwachtingen kan waarmaken. De rol van de psychosociale hulpverlening als aanvulling op outreachend werk wordt onderzocht.

In hoofdstuk 4 komen we te spreken over Burgerkracht. In het Nieuwe Welzijn is er veel hoop gevestigd op de rol van wijken, van vrijwilligers en mantelzorgers in de zorg voor het welzijn van mensen aan elkaar. Ook hier zullen we onderzoeken of de verwachtingen waargemaakt kunnen Eropaf... en dan? worden en wat de rol van het maatschappelijk werk hierin zou kunnen zijn.

In hoofdstuk 5 wordt de waarde van het maatschappelijk werk en de psychosociale hulpverlening voor hun doelgroep beschreven. Aangezien het Nieuwe Welzijn een aantal zwakke plekken daarin heeft blootgelegd, wordt bekeken welke veranderingen nodig zijn en wat dat betekent voor de werkers zelf.

Ten slotte worden bij wijze van samenvatting enkele conclusies getrokken.

Dank

Graag wil ik hier José Bijker, Gerard Donkers, en Jo Janssen bedanken. Zonder hun belangstelling, medewerking en aanmoediging was dit boekje er niet geweest. Speciaal wil ik Marc Hoijtink, mijn sparringpartner tijdens dit project bedanken en Reineke de Vries en Marten van de Wier voor hun zeer zorgvuldige correcties.